

»Slovenska skupnost daje s svojo večkulturnostjo in dvojezičnostjo temu prostoru posebno dinamiko.«

Boris Peric, predsednik družbe KB1909

NEJC KORADIN

Boris Peric (1961, Gorica) se je rodil slovenskim staršem z goriškega Krasa, živi pa v Gorici. Vse od diplome na tržaški ekonomski fakulteti se ukvarja z upravljanjem podjetij. Tako je bil tudi eden izmed protagonistov reševanja Kmečke banke po krizi v devetdesetih letih in nastanka njene naslednice, finančne skupine KB1909, pri kateri je predsednik uprave. Je tudi predsednik uprave nekaterih družb znotraj skupine, med drugim tednika *Mladina*, Klinirško depotne družbe in družbe Transmedia. Slednja upravlja kinematografe Kinemax in se uveljavlja kot filmski producent, prav tako pa je bila tudi glavni pobudnik nastanka Hiše filma na goriškem Travniku, ki združuje kinematografe, univerzo, mediateko, in slovenske ter italijanske filmske klube Sergio Amidei in Kinoatelje. Angažiran je v različnih vlogah pri pri organizacijah slovenske skupnosti v Italiji (SKGZ – Slovenska kulturno gospodarska zveza, Slovenski izobraževalni konzorcij, Kulturni dom, Slovenski Dijaški dom Simon Gregorčič, Sklad Dorče Sardoč). Je tudi soavtor monografije *Trgovski dom – Stoletje prisotnosti*. Z Borisom Pericem sva se pogovarjala o položaju slovenske narodne skupnosti v Gorici, Maksu Fabianiju in njegovih sledih na tem območju.

Fabiani je do svoje smrti živel v Gorici, kjer je izvedel številne projekte. Kako bi ocenili njegovo pomembnost za goriški prostor?

Menim, da je Fabiani absolutno relevanten za prostor na katerem živi slovenska skupnost v Italiji. V Trstu in Gorici je postavil dva velika simbola, ki močno zaznamujeta mesti in slovensko zavest. Narodni dom v Trstu in Trgovski dom v Gorici nista zgolj nepremičnini, ampak spomenika slovenske prisotnosti. Z vsem dogajanjem v zvezi z njima sta nekakšna vest skupnosti, tako v dobrem kot v slabem, saj odsevata zgodovino slovenske prisotnosti v Gorici oziroma Trstu, njene vzpone in padce.

Je bil Fabiani aktivno udeležen v življenju takratne slovenske skupnosti?

Tega ne vem, je pa dejstvo, da sta omenjeni stavbi unikum tistega obdobja. Polifunkci-

onalne strukture, v katerih so se odvijale različne dejavnosti: gledališče, knjižnica, sedeži društev, odvetniške pisarne, banka. Še danes pa je v njih ogromno simbolike. Pomembni sta, ker simbolizirata vrhunec urbanizacije slovenske skupnosti v tem prostoru in odražata slovensko prisotnost v središčih obeh mest. Drugače povedano, s Fabianijem so Slovenci postali meščani.

Letos se je odprla polemika o Fabianijevi vlogi po prvi svetovni vojni in o njegovem vstopu v fašistično stranko, še preden je ta prišla na oblast. Kakšna je bila zares njegova vloga v stranki in kakšen vpliv je imela ta na slovensko skupnost?

Teme ne poznam dovolj dobro, a dejstvo je, da se je Fabiani prilagodil oblasti, da bi lahko še naprej delal. Na goriško se je ponovno preselil po prvi svetovni vojni, začel je

z različnimi projekti in predstavljam si, da se je stranki pridružil takrat. Seznanim različnih lokalnih odborov fašistične stranke v dvajsetih letih, kažejo, da se je stranki pridružil ogromno Slovencev, pa tudi marsikateri Žid, predvsem najvidnejši predstavniki goriške judovske skupnosti. Pozneje so jih rasistični zakoni izredno prizadeli.

Res je, da je Fabiani postal *podestà* (župan, op. a.) Štanjela. Znano je tudi, da je narisal načrt za oder na Travniku iz katerega je govoril Mussolini leta 1938 in bil njegov spremljevalec med obiskom Gorice, Oslavja in drugih krajev. Kljub temu pa menim, da moramo Fabianija kot arhitekta, urbanista in intelektualca ocenjevati z drugačnimi vatli. Določena dejanja so Fabianija gotovo močno zaznamovala, vendar je bil človek svojega časa. Nenazadnje pa je bil arhitekt in urbanist, torej v poklicu, ki je takrat, tako kot danes, vpet v javno upravo. Fabiani je

delal na urbanističnih načrtih za ureditev številnih primorskih vasi in predstavljam si, da je bil pripravljen za pridobitev teh in drugih del sprejeti marsikateri kompromis. Fabiani je svoj višek doživel pred prvo svetovno vojno. V Ljubljani, Trstu, Gorici in na Dunaju je izvedel številne uspešne projekte – njegova takratna bera je bila impozantna. Predstavljam si, da se je moral z delom na lokalni ravni po prvi svetovni vojni prilagoditi razmeram. Že takoj po avstrijsko-nemškem preboju v Kobaridu v zadnjem letu prve svetovne vojne, se je vrnil na goriško in začel delati na povojni obnovi. Po koncu vojne, s priključitvijo Italiji, je v tem mestu tudi ostal. To vračanje na teritorij, kjer si zrasel, je zelo pogosto. Tako si lahko razlagamo, zakaj se je Fabiani lotil manj izrazitih, a izredno pomembnih projektov. Vsled vojne se mu je sesul svet. Ljudje, ki so živeli v Avstro-Ogrski, so živeli v Evropi v malem. Kulturni prostor je bil zelo širok in, intelektualno gledano, na visoki ravni.

Živeti v Trstu ali Gorici je pomenilo doživljati takratno globalizirano, multikulturno, Evropo. Po prvi svetovni vojni se je to radikalno spremenilo, predvsem na Primorskem, ki je začela pod Italijo hirati. Italijanski nacionalizem je dvajset let sistematično uničeval slovensko skupnost. Predstavljam si, da je imelo to močan vpliv tudi na Fabianija. Njegova Avstro-Ogrska realnost se je nenadoma razbila in vrnil se je v prostor, ki je bil zdaj razdeljen med Avstrijo, Jugoslavijo in Italijo. Kulturnih izzivov, značilnih za domovino, ki je je bil vajen, ni bilo več.

Če vas prav razumem, se je vrnil, v povsem drugo realnost?

Tako. Zanimivo je, da se je pred prvo svetovno vojno v Gorico preselilo ogromno slovenskih intelektualcev, podjetnikov, državnih uradnikov kar je bilo za intelektualni potencial mesta izjemnega pomena. Po prvi svetovni vojni je mesto začelo hirati tudi zato, ker so se morali tisti, ki niso imeli italijanskega državljanstva in niso bili rojeni v Italiji, izseliti. Za tiste, ki so živeli v času vzpona Gorice, pa so potem pred drugo svetovno vojno doživeli fašizem, sta bili to dve povsem različni realnosti. Gorica se

V Gorici se srečujeta dve veliki kulturi, slovanska in latinska, in prav ta specifika Gorico postavlja na evropski zemljevid. Srečevanje dveh tako velikih kultur je treba obeležiti tudi v strukturah in ustanovah.

je iz mesta z izredno intelektualno in kulturno raznolikostjo, spremenila v »enacionalno podrtijo«.

Izseljevanje je potekalo v več valovih. Prvo obdobje se je začelo po dodelitvi tega ozemlja Italiji. Dovoljenja za bivanje niso prejeli rojeni izven novih meja Italije, tako da so bili prisiljeni se izseliti zelo vplivni predstavniki slovenskega gibanja. Njim niti ni bila povrnjena vojna škoda in tako so v mnogih primerih izgubili tudi svoje premoženje. Gorica je bila v prvi svetovni vojni precej porušena, Italija pa je priznala vojno škodo samo tistim, ki so imeli bivališče v Italiji po letu 1918. V tem prvem valu je bilo meščanstvo osiromašeno zaradi izselitve ogromnega števila Slovencev, pa tudi Avstrijcev in Nemcev. Vzroki za drugi val izseljevanja so bili delno politični, delno ekonomski. Skupnost, ki je bila do prve svetovne vojne zelo močna in kompaktna, je v relativno kratkem času doživela velik šok.

Kakšna je bila vloga goriškega Trgovskega doma?

Urbanizacija slovenske skupnosti je bila pred prvo svetovno vojno zelo pospešena. Trgovski dom simbolizira višek uveljavitve slovenske skupnosti v mestu in poleg tega tudi zaznamuje in spremlja njen razvoj v zadnjih sto letih. Zgrajen je bil pred prvo svetovno vojno. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja ga je zasedla fašistična stranka. V istem obdobju sprejmejo tudi prve zakone, na podlagi katerih se zapirajo slovenska društva, gospodarske ustanove, zadruge, banke. V tridesetih letih propade tudi sama Trgovsko-obrtna zadruga, lastnica Trgovskega doma in nepremičnino, pod prisilo prodajo fašistični stranki. Leta 1945

pride do osvoboditve in kratkega obdobja uveljavljanja socialne revolucije: Trgovski dom postane Ljudski dom, kar pa traja samo eno leto, saj ga leta 1946 zasede zavezniška vojaška uprava. Po določitvi meje preide v upravo in last italijanske države in začne ponovno »poniževanje« te stavbe, ki se simbolno zaključí na prelomu stoletja, ko je bil sprejet Zakon o zaščiti slovenske skupnosti v Italiji.

Slovenska skupnost je doživljala v mestu podobno usodo z vzponi in padci. Slovenci so bili del mesta, trgovci, uradniki, odvetniki, podjetniki. Trgovski dom v središču mesta simbolizira ravno to prisotnost. Slovenska meščanska skupnost se je zelo razvijala, in tudi zaradi tega so nastajala nasprotovanja z drugimi skupnostmi, predvsem italijansko. Ravno umestitev Trgovskega doma nosi veliko simbolike. Čez cesto je bila dve nadstropji nižja občina in tako je slovenska nepremičnina delala senco občinski palači. Slovenska skupnost, katere predstavniki so na zadnjih volitvah pred prvo svetovno vojno dobili skoraj 48 odstotkov glasov, je s tem potrdila svojo pomembnost. Gorica je imela duh slovenskega mesta in simbol tega je Trgovski dom, ki ga bo slovenska skupnost ponovno postopoma pridobila, predvsem po zaslugi senatorja Darka Bratine, ki je v zakon o zaščiti slovenske skupnosti v Italiji vnesel člen o vračilu Trgovskega doma in narodnih domov v Trstu. Goričani smo to stavbo vedno imeli za svojo in njeno povrnitev razumemo kot poplačilo za storjene krivice. Najbolj zanimivo pri vsem skupaj pa je, da v zakonu, ki to ureja, ne piše, da se nepremičnina vrne samo slovenski skupnosti, ampak da naj služi kot center goriških kultur. Tako bo postal prostor srečevanja.

S to novo namembnostjo, pa italijanske oblasti priznavajo tisto, česar v preteklosti nikakor niso hotele priznati: da je Gorica multikulturno mesto. In za to si je prizadeval sen. Bratina. In tudi Fabiani je bil sam izraz te multikulturalnosti.

Lastnik Trgovskega doma pa je ...

... še vedno država, ki pa ga mora dati na razpolago slovenskim in drugim organizacijam, kar je, kot pravim, simbolično zelo pomembno, saj Gorici vrača njen multikulturni duh.

Z vidika stare Gorice je multikulturalnost ...

... edina prihodnost.

pritičju, kjer je bila nekoč Gabrščkova knjižgarna.

Bi lahko rekli, da je trenutna razdeljenost urbanega prostora na Novo Gorico, Gorico, Šempeter in Solkan izziv?

Gotovo. Menim, da bi Fabiani, če bi še bil med nami, skušal iz te gmote ustvariti eno mesto, ki bi omogočalo kulturno in intelektualno združitev. Samo tako bi lahko postopno ustavljali padanje populacije in postopno manjšanje vloge teh krajev. Živimo namreč v prostoru, ki izgublja svojo središčno vlogo in je zato vedno manj privlačen. Gorica in Nova Gorica sta postali periferija, ljudje se selijo v Videm, Trst, Koper in Ljubljano. Fabiani, vizionar kot je

Pa vendar današnja realnost ni naklonjena vizionarskim projektom. Imamo dve mesti, ki živita eno mimo drugega.

To je problem, tako kot je problem padanje populacije. Spreminja se tudi prebivalstvena struktura. V kakšno smer naj gre razvoj, kaj bomo naredili iz tega mesta, da bo postalo privlačno? Zakaj naj bi ljudje raje kot v Tržič, Palmanovo, Videm ali Koper prišli v Gorico? V času Avstro-Ogrske je bila Gorica administrativno središče, ki je zajemalo Sežano, severno Istro, Soško dolino, Kras. Po prvi svetovni je bila Goriška še velika, potem pa so jo zmanjšali za polovico: en del so priključili Trstu, drugega Vidmu. Po drugi svetovni vojni se prostor dokončno razdeli na dva dela. Italijanska Gorica središčno

Ta prostor ima svojo enkratno zgodovino, ki mu daje svojstven značaj. Gorica je bila pomembna in tega dejstva ne moremo izbrisati, kajti nekakšen duh zgodovine ostane. In v tem je izziv, tudi za lokalno politiko saj govorimo celo o dveh mestih v enem, ki sta posebni ravno zato, ker predstavljata fizični prostor prepletanja dveh kultur.

Ker tu domujeta slovenska in italijanska skupnost?

Ja, slovenska, italijanska, pa tudi furlanska. V Gorici se srečujeta dve veliki kulturi, slovanska in latinska, in prav ta specifika Gorico postavlja na evropski zemljevid. Srečevanje dveh tako velikih kultur je treba obeležiti tudi v strukturah in ustanovah.

In počasi bo za delovanje odprta cela stavba.

Drži. Manjša dvorana je že na voljo. Tu bo tudi prostor za slovensko in italijansko knjižnico, kar je izrednega simbolnega pomena. Italijanska knjižnica bo imela na razpolago prostore gledališke dvorane in pod njo, kjer je bila nekoč fašistična kriptarja, bodo knjižni arhivi. Čudovito dvorano so nazivali »Petarcarca«, po italijanskem pesniku, vendar že poteka pobuda da bi jo poimenovali po Maksu Fabianiju. Slovenska knjižnica bo imela vogalne prostore v

bil, bi gotovo poskušal temu razgibanemu mestu vrniti njegovo privlačnost, pri čemer bi kot ključno orodje povezovanja uporabil urbanizem. Ta lahko zagotovi ustrezne preboje, zračnost, pretočnost v mestnem tkivu in omogoči nove povezave med kraji in ljudmi. Zgodovina Gorice in Nove Gorice je zgodovina srečevanj različnosti ... skupnosti, jezikov, kultur. Ne smemo pozabiti, da tudi Nova Gorica ni »samo« slovenska, ampak izras priseljevanja iz celotne nekdanje Jugoslavije. In če ne bomo ustvarili neke skupne vizije, bomo še naprej nazadovali, čeprav je tukaj lepo živeti. Pomembna kulturna središča, Padova in Benetke na italijanski in Ljubljana na slovenski strani, so oddaljena zgolj uro vožnje. Takšna umeščenost v prostor pomeni, da si bodisi periferija bodisi središče. Preobrazba takšne periferije v središče je urbanistični, arhitekturni in intelektualni izziv. V to moramo prepričati tudi politične veljake, tiste, ki odločajo.

vlogo izgubi, ker nima več naravnega zaledja, tj. Soške doline, Krasa, Vipavske doline. Nastane Nova Gorica, ki pa še ni postala središče. Ni napak reči, da se Nova Gorica v urbano središče razvija šele v zadnjih desetih, petnajstih letih. Prej je bila naselje v nastajanju, ki je imelo tudi nekatere administrativne funkcije, kot so npr. občina, sodišče. Z odpravo meje so se odprle možnosti za razvoj novega mesta, vendar jih še nismo začeli izkoriščati. Ustvarjanje mesta ni samo stvar urbanistov.

Ravno Trgovski dom simbolizira multikulturalnost tega prostora. Zakon o zaščiti slovencev v Italiji veliko pripomore k ohranjanju vloge te stavbe. In enako vlogo mora pridobiti prostor kot celota, sicer bomo postali stanovanjsko naselje. Postalo bo vseeno ali živíš v Gorici, Novi Gorici ali kjerkoli drugje. Pa vendar ima ta prostor svojo enkratno zgodovino, ki mu daje svojstven značaj. Gorica je bila pomembna in tega dejstva ne moremo izbrisati, kajti

Italijanski nacionalizem je dvajset let sistematično uničeval slovensko skupnost. Predstavljam si, da je imelo to močan vpliv tudi na Fabianijsko. Njegova Avstro-Ogrska realnost se je nenadoma razbila in vrnil se je v prostor, ki je bil zdaj razdeljen med Avstrijo, Jugoslavijo in Italijo.

nekakšen duh zgodovine ostane. In v tem je izziv, tudi za lokalno politiko saj govorimo celo o dveh mestih v enem, ki sta posebni ravno zato, ker predstavljata fizični prostor prepletanja dveh kultur.

Veliko Italijanov hodi nakupovat v Slovenijo, vendar se zdi, da ne pridejo dlje od Qlandije.

To ni pomembno. Ko človek v svoji glavi preseže fizično mejo, vstopi v neko drugo dimenzijo. Ti italijanski someščani se srečujejo s slovenščino, hodijo na kosila v slovenske restavracije, v trgovine, igralnice. Po drugi strani je tudi vedno več Novogoričanov, ki odpirajo lokale, trgovine, kavarne v Gorici. To pomeni, da se prehajanje prebivalstva že dogaja in da ljudje to dojemajo kot nekaj običajnega. To je treba dopovedati tudi upraviteljem tega prostora – javni upravi. Kar pa večkrat ni lahko.

Potem bi rekli, da se navzočnost Slovencev v Italiji povečuje?

Gotovo. Razmere so se obrnile na bolje, slovenska prisotnost v mestu postaja od devetdesetih naprej vedno bolj pomembna. Redni obiskovalci Kulturnega doma so v 60 do 70 odstotkih Italijani. Ustanova, ki je nastala kot slovensko kulturno središče, se je preobrazila v eno od goriških kulturnih središč, in to kljub nepriladni lokaciji, ki je posledica občinske politike v sedemdesetih, ko so se začeli delati načrti. Kulturni dom je danes pomemben del mestnega institucionalnega življenja, kar nosi izreden simbolni pomen. Slovenska skupnost daje s svojo večkulturnostjo in dvojezičnostjo temu prostoru posebno dinamiko. Obvladovanje prostora in osamosvojitve Slovenije je dala skupnosti veliko elana in ji prinesla dodatno vidnost. Menim, da se

bo slovenska prisotnost v Gorici še večala.

Se pa Gorica seveda sooča s tem, da so druga bližnja mesta privlačnejša od nje.

Vprašanje je zelo zapleteno. Da, ljudje se selijo, zaradi študija, delovnih mest, atmosfere. Po eni strani ne verjamem, da bi lahko Gorica in Nova Gorica to težnjo obrnili; verjetno tega ne zmore niti Trst. Gorica in Trst sta na dobri lokaciji, vendar so očitno privlačnejše Ljubljana, Padova, Benetke. Je pa res tudi to, da živimo v času velike mobilnosti. To pomeni, da lahko živim v Gorici in si hkrati del ljubljanskega ali videmskega in tržaškega dogajanja. Ta mobilnost omogoča tudi manjšim centrom, ki so morebiti v prednosti zaradi kakovosti življenja, da ohranijo svojo vlogo. Vendar pa, kot pravim, trenda privlačnosti velikih središč ni preprosto obrniti. Poglejmo si za primer odseljevanje intelektualcev. Študentje se ob koncu študija večinoma odselijo, ker ne zmoremo ustvariti dovolj delovnih mest za njih: gredo v Ljubljano, Koper, Videm, Veneto, gredo v Evropo. Kako naj torej ta majhen in specifičen prostor ohrani povezave s temi ljudmi, kako jim omogočiti vrnitev? Morda se rešitev skriva prav v povečani mobilnosti, ki omogoča dnevne premike na relacijah Gorica–Ljubljana ali Gorica–Padova.

Sama debata okoli univerze je kalvarija ...

Če govorimo specifično o goriški univerzi, ima ta prostor neverjetne resurse. Danes se delovna mesta ne ustvarjajo samo v tovarnah, ampak tudi v sferi intelektualnega, v izobraževanju, kulturi, umetnosti, zgodovini. Vlogo temu prostoru dajejo posamezne pobude, univerza je ena od njih. V

Gorici so velike investicije v univerzitetno infrastrukturo že stekle, vendar so potem univerzi (tržaška in videmska) začele nižati sredstva in zapirati izpostave na periferiji. Vprašanje je, kako bomo v prihodnosti ravnali, da bi se naše mesto ne spremenilo v večjo vas. Še vedno imamo institucije, ki so značilne za mesto, vendar te odmirajo. In če dokončno odmrjejo, ne bomo več mesto. Vasi, četudi večje, nimajo mestnih značilnosti, ki bi jih delale prepoznavne, zanimive, privlačne. In če želi kdo živeti na vasi, bo raje šel v Števerjan, Brda, na Kras. Zato dajem jaz poudarek na kulturne vsebine. Zame danes ni več Gorizie in Nove Gorice, ampak eno mesto, Gorizia-Gorica, mesto dveh identitet, dveh jezikov in enega imena, ki ga Italijani in Slovenci izgovarjamo različno. Iz tega bi lahko naredili kaj zanimivega: recimo, da bi poskušali uvesti popolno dvojezičnost v obeh mestih! Tako bi skupno mesto pridobilo svojo posebnost in prepoznavnost. Treba je upoštevati bogato zgodovino tega prostora, njegov jezikovni in kulturni preplet. To je tisto, kar je zanimivo, vendar hkrati za številne problem. Enobarven, samo italijanski ali slovenski pogled je zelo omejevalen, utesenjen, namesto njega bi morali razmišljati o uveljavljanju naše večkulturne barvitosti.

In če pogledava možnosti za institucionalno uvajanje sprememb, tako na slovenski kot na italijanski strani ...

Živim in delam med Italijo in Slovenijo in zato imam vpogled v delovanje obeh držav. Moram reči, da je Slovenija v 25 letih zelo napredovala, tudi pri razvoju javne infrastrukture in urbane ureditve. Slovenska dinamičnost je velika in to se pozna pri izgledu mest. Nova Gorica veliko vlaga v javno infrastrukturo, od kolesarskih stez naprej.

Italija v tem pogledu caplja zelo počasi. V Gorici so pred dvajsetimi leti začeli urejati travnik, končali naj bi ga leta 2001, pa projekt še danes ni zaključen.

Goriški Slovenci so del tkiva tega mesta, v katerem se srečuje toliko nasprotij in različnosti.

Nasprotja in različnosti izhajajo tudi iz zgodovinskih okoliščin, ki so zaznamovale ta prostor. Ne smemo pozabiti, da živijo v Gorici tudi italijanski izgnanci iz danes slo-

Zadeve se bodo normalizirale, ko bo preteklo dovolj časa, ko bomo pridobili neko zgodovinsko distanco. Do takrat pa bomo morali v tej smeri delati tudi malo na silo. Še posebej zato, da pomagamo politikom utrditi skupno vizijo dolgoročnega razvoja.

Bi potrebovali vizionarja Fabianijevega kova?

Morda. Politika je lahko dvoje: ali vizija ali administrativno upravljanje. Če si politik z vizijo povlečeš za sabo tudi tvoje some-

Zame danes ni več Gorizie in Nove Gorice, ampak eno mesto, Gorizia-Gorica, mesto dveh identitet, dveh jezikov in enega imena, ki ga Italijani in Slovenci izgovarjamo različno. Treba je upoštevati bogato zgodovino tega prostora, njegov jezikovni in kulturni preplet. To je tisto, kar je zanimivo, vendar hkrati za številne problem. Enobarven pogled je zelo omejevalen, utesnjen, namesto njega bi morali razmišljati o uveljavljanju naše večkulturne barvitosti.

venske in hrvaške Istre in Dalmacije in njihovi potomci. Okoli leta 1950 je bilo veliko prisilnih izselitev in številni so se zatekli v Gorico; njihovi potomci to še vedno občutijo kot krivico, tako kot drugi še vedno občutijo krivice iz fašističnega obdobja. Pri nekaterih mojih someščanih so te travme še vedno prisotne. To mesto se je »napilo«. Opijanilo se je fašizma in nacionalizmov.

Kot svojega so ga čutili tako Slovenci kot Italijani ...

Drži. V času Avstro-Ogrske je imel nadzor imperij, vendar je bila oblast italijanska in se je zoperstavljal Slovencem. Ti so se postopoma uveljavili, kar kaže tista polovico glasov na občinskih lokalnih volitvah, vendar je potem izbruhnila prva svetovna vojna. Po njej dvajset let vladajo fašisti, ki poskušajo izničiti slovensko prisotnost. Ti želijo pozneje popraviti to krivico, kar pripelje do drugega nacionalizma. Učinek je bil povraten in nastradali sta obe strani. Ljudje so bili opiti od nacionalizma in od takšne vrste opitosti ni lahko ozdraveti.

ščane. Temu prostoru je potrebno ponovno vdihniti večkulturni duh, da bo istočasno slovenski, italijanski, nemški, judovski, furlanski. Kje je še mesto, ki se lahko ponaša s tem?

Ni jih dosti ...

Ni jih dosti. In če bi bil jaz politik, bi ponudil ravno to. V tem svetu vsakdo nekaj prodaja, tudi mesta nekaj prodajajo. Kaj boš prodajal, kaj bo tvoja razločevalna značilnost? Zakaj ne prav ta različnost?

Kdaj bo imela slovenska skupnost v stari Gorici svojega župana?

Morda v kratkem ali nikoli. No, morda čez dvajset let, ko bo tretjina prebivalstva priseljencev iz Nove Gorice (*smeh*). No, šalo na stran. To je eden od izzivov tega prostora, te Evrope v malem. Fabianijev Trgovski dom, njegov duh in simbolika nas bo stalno opominjal na preteklost, vendar hkrati prav ta nepremičnina, načrtovana in zgrajena pred več kot sto leti, nam bo pokazala novo vizijo tega multikulturnega mesta.✕